

ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС
КЊ. XXIX—XXX
(1982—1983)

СЕРГИЈЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ

НАЈСТАРИЈЕ ВРСТЕ СИТНОГ НОВЦА ФЛАРА КОЈЕ СУ БИЛЕ
У ПРОМЕТУ У ДУБРОВНИКУ

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ — БЕОГРАД
ПРОСВЕТА — БЕОГРАД

1983.

НАЈСТАРИЈЕ ВРСТЕ СИТНОГ БАКАРНОГ НОВЦА — ФОЛАРА КОЈЕ СУ БИЛЕ У ПРОМЕТУ У ДУБРОВНИКУ

У Дубровнику од XIII—XVII века био је у употреби мали бакарни новац (бакрењак) који се звао фолар — латински *follarus*, италијански *follaro* (касније минца). Њега срећемо и у приморским градовима средњевијековне српске државе од XIII до XV века.

У време кад се курс стабилизовао, тридесет фолара имало је исту вредност као један динар (грош).

Године 1294. дубровачка влада је у свом Статуту (*liber VIII, cap. LV*, под насловом: „*De falsis follaris et grossis*“) прогласила многе фоларе лажнима („*follaros falsos*“).

После осврта на лажне динаре које треба исећи („*ubicunque viderint intervenerint grossos falsos, non existentes de argento, incidere*“) набројане су све врсте таквих лажних фолара који су у великим количинама били у употреби („*Videntes quod follari falsi in magna quantitate per Civitatem quotidie discurrebant*“), а чија је даља употреба забрањена и кажњавана. („*Istos volemus cognosci et haberi pro falsis follaris*:“

„*Stamenos de Dirachio et Romania.*“

„*Follaros de Armenia et Turchia novos et veteres.*“

„*Follaros factos de petiis de rame sine litteris et figuris.*“

„*Follaros incisos.*“

„*Follaros, qui dicuntur capuciae.*“

„*Et generaliter omnes follaros novos factos et facturos in formam veterem.*“)¹

¹ P. Rešetar, *La Zecca della Repubblica di Ragusa, Spalato 1891—92*, 131—132; М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, историјски део, Посебно издање САНУ књига XLVIII, Друштвени и историјски списи, књига 18, Сремски Карловци, 1924, 120, 123 и 482—483.

Напомињемо да су по П. Решетару фолари Стаменос били од калаја („*folari Stammenos*) *probabilimente stanneos, cioè fatti di stagno*)“ — P. Rešetar, *La Zecca ...* 133.

Насупрот томе, М. Решетар сматра да су „*Stamenos de Dirachio et Romania*“ били бакарни новци ковани у епирском деспотату од стране наследника Михајла I, а који су водили порекло од византијског сребрног новца „*stamma*“ што се помиње у документима из 1147, 1190. и 1219.

М. Rešetar, *Die Münzstätte Durazzo Monatsblatt der Numismatischen Gesellschaft in Wien*, X Band (№ 16) № 393, april 1916, s. 121—4; Исти, *Was sind „Stamina“?* — Исти часопис, X Band (№ 19) № 396, juli 1916, s. 150—151.

Од посебне је важности за наше даље излагање истаћи да се међу лажне фоларе убрајају и *сарусије*, „*Follaros qui dicuntur sarusiae*”.

Пошто одлука Великог већа од 15. јуна 1303. (у време кад је Дубровник био под врховном влашћу Венеције, од 1205. до 1358) прописује „да се од сада унапријед обавезно морају трошити млетачки грошеви и *follari* у свим пословима и трговини при плаћању и наплаћивању и при сваком другом трошку” („*et debeant a modo in antea grossi de Veneciis et follari currere in omnibus rebus, tam in mercacionibus, tam in dando quam in recipiendo, et in omnibus aliis expensis*”),² јасно је да су на место раније дозвољених новчаних врста наведени као обавезно платежно средство млетачки грошеви — матапани. Што се тиче *follara* није прецизирано о каквим се фоларима ради, па су самим тим биле допуштене оне врсте које нису биле побројане у забрани из 1294. године.

Да су комади бакра без слова и ликова („*Follaros factos de petiis de rame sine letteris et figuris*”), упркос забрани из 1294. били и даље у оптицају у Дубровнику, показује податак из 1323. године.

Отац *Symeon Simionis*, ирски фрањевац, на пропутовању кроз Дубровник оставио је интересантан податак „да је дубровачки новац од мједи или бакра без слике и натписа и да 30 таквих примерака вреди колико један венецијански грош”. („*Ipsius Civitatis moneta est erea seu cuprea, carens imagine et superscriptione, cujus denarii triginta valent unum venetum grossum*”).³

Сто девет година после 1294. (у време кад је Дубровник већ био под врховном влашћу Угарске — 1358. до 1526) Велико веће је, 14. јуна 1403. (у књизи *Reformazioni*, у сар. II, под називом „*De folaris falsis et sarutiis*”), констатовало да су, заједно са фоларима нашега града Дубровника, због незајажљивих апетита људи који су их донели из разних крајева света, били измешани у великим количинама и фалсификовани фолари. („*Cum moneta Follarorum Civitatis nostrae Racusii, appetitu insatiabili hominum, qui portaverunt illos de partibus diversis mundi, contra Ordines nostros, sit mixta cum follaris falsis in maxima quantitate*”).

На тој основи одлучено је да се у будуће у Дубровнику и његовој области не троши и не циркулира до фолар звани стара капучија са неразбијеном главом. („*Statuimus igitur et ordinamus, quod de caetero in Racusio, Districtu, tenentis et pertinentiis Racusii nullus follarus expen-*

² *Monumenta Ragusina*, 54; М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 121; Превод исправљен: Исти, *Почетак ковања дубровачког новца*, посебан отисак из *Rada JAZU, historičko-filologički i filozofsko-juridički razred*, knj. 266 (120), Zagreb 1939, 155—156.

Упореди: С. Димитријевић, *Новчане емисије краља Драгутина, Владислава II и краља Милутина*, Старинар, нова серија, књ. XXVII, 1976, Београд 1977, стр. 145, одлука бр. 10.

³ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 128, напомена 1; Исти, *Почетак ковања дубровачког новца*, 164—168.

datur nec currat salvo follarus nominatus capuza antiqua cum testa non fracta").⁴

На основу ове две одредбе из 1294. и 1403, које помињу капучије, Милан Решетар закључује: „Сарусије и уопће све имитације старинског бакарног новца (по чему слиједи да међу такве имитације спадају и *sarusiciae*) биле су од почетка приватан посао што га власт није хтјела да призна, па је сама дубровачка опћина узела у своје руке тај посао и тиме санкционисала што је приватна иницијатива створила. Како је пак било разних имитација старинског новца опћина је г. 1403 између њих изабрала као свој новац баш ове исте *sarusiciae*, које је г. 1294 забранила”.⁵

Шта су, у ствари, *sarusiciae* из 1294. и „*capuza antiqua cum testa non fracta*” из 1403, остало је неразјашњено.

Покушаји Милана Решетара да прогласи како је пре 1294. године законити бакарни новац био „само стари римски и византијски новац” а да се „међу тим, тада забрањеним имитацијама спомиње једна врста под именом *sarusicie*”, тј. да су капучије „биле имитације римских новаца које су приватници ковали (у Дубровнику или изван њега)”⁶ не могу се прихватити.

Одредба из 1294. године набраја само лажне фоларе који су били забрањени, нпр. „Фоларе јерменске; турске нове и старе”, па чак и „Фоларе начињене од комада бакра без натписа и слика” али не помиње никакве римске и византијске бакарне новце у употреби.

Док би употреба тадашњег чанкастог бакарног византијског новца епохе Комнина и Анђела (са представама владара који стоји или са две фигуре) била разумљива; употреба античког римског новца у XIII веку сасвим је апсурдна.

Податак Filipa De Diversisa из 1440. године — који, осврћући се на дубровачки новац који је тада био у употреби, каже: „Трећа врста новца је од бакра, зову је фолар. На једној његовој страни R, с друге стране виде се претставе главе човека према слици старинских бакарних новаца које су краљеви или цареви цариградски или римски лили у стара времена, њих је наиме обично било у великом обиљу у Дубровнику и служили су као средство плаћања.” („*Tercia moneta ramea est, quam follarum dicunt. In istius una parte R, in altera caput hominis videtur insignum ad imaginem antiquarum monetarum ramearum quos (sic!) reges seu imperatores Constantinopolis seu Romani antiquitus fundebant, earum namque grandis abundantia Ragusii solebat esse, et ex*

⁴ P. Rešetar, *La Zecca della Repubblica di Ragusa*, 141; М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 123—124, 131—132 и 369—373; Исти, *Почетак ковања дубровачког новца*, 153—154.

⁵ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 124.

⁶ *Ibid.*, 124—126 и 368—372.

У другом свом раду М. Решетар (*Најстарије дубровачке минце — Нумизматика II—V*, 65—67) изричито каже: „да су и те *sarusiciae* и уопће све нове минце (нови *follari facti et facturi in formam veteram*) биле неофицијалне имитације старинског (римског и бизантског) новца, из којих су се пак (око 1350) развиле најстарије дубровачке минце с *nonprjem* с једне стране а словом R с друге...”

pendebantur”)⁷ — односи се на најстарије врсте дубровачких фолара (минца), на којима се појављује с једне стране слово R а с друге попрсје или глава⁸, кованих по узору на римске новце на којима се појављује лик владара у профилу. Константација о томе да га је било у великој количини у Дубровнику и да је био у употреби односи се на те најстарије типове дубровачких фолара (минца), а не на римске узоре по којима су они ковани.

Исто тако, неупотребљиво је да једна од најстаријих врста дубровачких фолара — касније названих минца — она на којој се јавља с једне стране попрсје са лорововим венцем, или с друге велико R готских карактеристика, тзв, минце првог типа⁹, спада у сарусије и „да су ти новци тако прозвани по кукуљици (италијански *sarruscia*), што се видјела или што је прост народ мислио да види у њима.”¹⁰

Сва објашњења постојања две врсте *sarusciae* „cum testa non fracta”, као што су нпр. цео или разбијен врч на неким врстама млађих минца (П. Решетар), или објашњење његовог сина М. Решетара да је „testa fracta” глава са висећим тракама, глава са раздјељеном косом, нека ненађена врста раније постојећих минца и сл.,¹¹ претстављају вештачке конструкције створене у време кад истраживачи дубровачке нумизматике нису знали за примерке које ми обрађујемо.

На основу расположивих података, сматрамо да је први дубровачки државни (градски) бакарни новац почео да се кује тек 1436. године.

Тек те године, 31. јула, дубровачко Мало веће предложило је Великом већу да овласти ковничаре да искују „за 1 000 перпера минца [а то је 360.000 комада] по типу (ad stampam) што одреди Мало вијеће”, и да је „Велико вијеће тај приједлог прихватило и наредило ковничарима да што прије даду приредити калупе за њих”.

(„In Minori Consilio captum fuit de cundo ad Majus Consilium pro danda libertate Zeccherijs nostri cois quod fieri facere debeant *ippos* mille follarorum ad stampam eis dandam per Minus Consillium, quos foleros factas penes se tenere debeant.”

„Ed inanalogija a tele proposta il Maggiore Consiglio in data 2 agosto 1436 deliberava:

„Prima pars est de dando licentiam Ceccheriis *nri Cois*, quod fieri facere debeant quam primum asilla folarorum ad stampam eis dandam per Minus Consilium, quos folaros factos penes se tenere debeant. Et quibuscunque dantibus eis grossos ex nostris de argento, cambiare et dare debeant eis ad folaros XXX pro quolibet grosso”).¹²

⁷ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика* I, 125, 684—685.

⁸ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика* II, Таб. I, бр. 1—9.

⁹ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика* II, Таб. I, бр. 1—7.

¹⁰ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика* I, 370.

¹¹ *Ibnd.*, 371—372.

¹² P. Rešetar, *La Zecca della Repubblica di Ragusa*, 143—4; М. Решетар, *Дубровачка нумизматика* I, 372.

Напомињемо да је М. Решетар који узује „*capuzae cum testa non fracta*” за најстарију врсту дубровачких минца, оних са попрсјем и лорововим венцем на глави на једној страни и великим словом R готских карактеристика с друге

Шта су онда капучије које претходе првом дубровачком бакарном новцу?

Испитујући материјал нађен приликом ископавања у Улцињу и Бару под руководством Бурђа Бошковића (својина Завода за заштиту споменика културе на Цетињу), нашли смо мале бакарне плочице величине фолара (пречник 18 мм) које пружају задовољавајуће тумачење не само капучија већ и других питања везаних за најраније лажне фоларе у промету у Дубровачкој Републици.

Пре но што се осврнемо на њихов значај, дајемо опис четири нађене бакарне плочице.

1. Обрезана бакарна плочица у облику многоугла, делимично одломљена, нађена је у Улцињу, у простору 23 Доње цркве. На њој нема никаквих ознака. Максимални пречник 18 мм. Тежина 0,79 грама (Сл. бр. 1). Са њом заједно нађен је новац града Бара са великим A(ntibar) на једној страни и великим G(eorgius) на другој страни.

2. Бакарна плочица обрезана у облику многоугла са великом округлом рупом у средини, нађена је у Улцињу у гробу бр. 15. На њој нема никаквих ознака. Максимални пречник 18 мм; тежина 1,74 гр. Округла правилна рупа има у пречнику 4,5 мм.

3. Бакарна плочица кружно обрезана, искривљеног конкавног (чанкастог) облика, нађена је у Бару у шуту Лонце, у квадрату бр. 9 на дубини од око 40 см.

На њој се на испупченој страни виде трагови урезаног знака, али не може се утврдити о чему се ради. Максимални пречник 18 мм. Тежина 1,30 гр. (Сл. бр. 3)

4. Бакарна плочица кружно обрезана, конкавног (чанкастог) облика, пробušена, нађена је у Бару код јужног зида цркве св. Борђа, проба бр. 9.

На њој се на испупченој страни јасно види урезано или утиснуто велико слово R у исто таквом кругу. Максимални пречник 18 мм. Тежина 1,30 гр. (Сл. бр. 4)

Погледајмо шта представљају ове мале бакарне плочице величине фолара (18 мм у пречнику).

Мада су нађене у Бару и Улцињу, оне очевидно представљају мали бакарни новац, фоларе, који је био у циркулацији не само у Дубровнику, већ и у градовима јужно од њега, негде крајем XIII и у току XIV века.

стране, протумачио ове податке као почетак ковања „Минца другог типа”, тј. исто таквих минца на којима се на глави попрсја јавља шлем (М. Решетар, *Дубровачка нумизматика II*, Таб. I, стр. 11, бр. 8—9) и, сматрао да су тек тада, 1436, почели да се кују први дубровачки државни бакарни новци — минце (М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 131—132, 372; Исти, *Почеци ковања дубровачког новца*, 154).

Мишљења да су 1436. године почели да се кују неки од следећих типова минци, нпр. минце са тврђавом (М. Решетар, *Дубровачка нумизматика II*, бр. 10—11, 11—13, 11 и 14 — укључујући и минце друге врсте бр. 16—17 итд), не би се могло прихватити, пошто Filip de Diversis, три године касније, 1440, описује само минце са великим словом R, као дубровачки бакарни новац.

Прва од њих, обрезана плочица без икакве слике и натписа, представља „комаде бакра без слова и ликова“, у Дубровачком статуту из 1294. године уврштене у лажне фоларе.

Друга од њих, обрезана плочица са правилном округлом рупом у средини, несумњиво не представља поништен фолар („*incisos vel ruptos*“), већ фолар посебно означен као такав. Карактеристично је да је он преко два пута тежи од таквог примерка без округле рупе.

Можда је то дупли фолар.

Од времена дужда Lorenza Tiepola (1268—1275), поред нормалног венецијанског фолара („*Quartarolo*“) који кују сви дуждеви у XIII веку — до 1311. године (просечна тежина 26 примерака износи 0,90 гр) — јавља се дупли фолар („*Doppio Quartarolo*“). Просечна тежина 9 таквих примерака кованих за време дуждева који су владали у XIII веку (последњи до 1311) износи 1,87 гр.¹³

Трећа и четврта плочица по свом конкавном (чанкастом) облику (облику капе) највише одговара појму *sarcisiae* (италијански: *sarrucchia* — капа). Уз то, оне носе урезане ознаке на испупченој страни. На бушеном примерку (4. примерак) јасно се види да је у кругу велико слово R које несумњиво означаје Дубровник — Ragusa. (Напомињемо да се велико слово R појављује на једној страни свих најстаријих дубровачких државних фолара-минца).

Постојање пробушеног (пробијеног) и непробушеног (непробијеног) примерка *sarcisiae* у потпуности објашњава шта је „*sarcisia cum testa fracta*“ и „*sarcisia cum testa non fracta*“.

Дакле, може се прихватити првобитно објашњење М. Решетара да су *sarcisiae* бакарни новци приватне израде који су циркулирали у Дубровнику до појаве званичног, државног новца. „Биће дакле да су ковани за Дубровник, али не од саме општине него од приватних лица, што су на тај начин хтјели да уклоне несташицу ситног бакарног новца, која се показивала тиме да су ковали [да су у оптицају били] као новац и сами комади бакра, без слова и ликова.“¹⁴

¹³ *Corpus Nummorum Italicorum I.*

¹⁴ М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 123 и 128—129.

У току својих даљих излагања, М. Решетар је дошао до закључка да су *sarcisiae* биле најстарије познате врсте дубровачких минци, оне са великим словом R и прихватио становиште да је ковање овог новца „одмах у почетку само влада узела у своје руке“ — позивајући се при том на пропис од 6. децембра 1337. који предвиђа строге казне за све који праве новац какав „прави дубровачка општина“ („*facere seu fieri facere aliquam monetam similem, seu in illo conio seu ligae, quae est illa, quae fit in Racusio per Commune, sub paena...*“)

(М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 130; Текст, П. Решетар *La Zecca della Repubblica di Ragusa*, 7; датум исправљен од М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 116, нап. 2).

При томе, он је заборавио да 1337. године дубровачка влада није ковала бакарни новац, већ само приватници, па се зато ова одредба не може применити на израду капучија, већ само на динаре.

Упркос том свом новијем мишљењу и сам је М. Решетар прихватио 1939. године могућност да су минце почеле да се кују тек 1436. године. Он пише: „Али по свој прилици тек је г. 1436 влада почела ковати минце у својој ковници“. — М. Решетар, *Почетак ковања дубровачког новца*, 154 и 158.

Исто тако, можемо претпоставити да су ове чанкасте бакарне плочице, које замењују ситан бакарни новац, израђиване и обележаване у ковници великим R (Ragusa). У прилог томе говорило би и званично прихватање непоништених капучија „сарусиае cum testa non fracta” од стране дубровачке државне власти 1403. године, као и тадашње помињање дубровачких фолара („moneta follarorum Civitas postrae Ragusii”) у време када се званични фолари-минце, по свој прилици, још нису ковале.

Оно са чиме се не слажемо потпуно, јесте објашњење М. Решетара да су сарусиае најстарији познати дубровачки државни фолари — минце са попрсјем на једној страни, а на другој са великим словом R. Самим тим не прихватамо ни његово објашњење — сарусиае cum testa non fracta — да је то минца на којој се налази попрсје са лоровевим венцем итд.

Вратимо се на праве сарусиае, на оне нађене приликом ископавања у Бару, вршених под руководством Бурба Бошковића.

Урезана ознака R у кругу — (Ragusa) указује да су израђиване у самом Дубровнику.

Није искључено да се први помен *follara de Ragusio*, у одлуци Великог већа од 9. XII 1400. године (књига Реформације у глави V под називом „De follaris Catari”), да се смеју трошити само два которска фолара за један дубровачки („in Majori Consilio . . . captum fuit et firmatum per omnes de bandizando follaros de Catharo, quod a modo in antea non expendantur nec currant in Racusio nec Districtu Racusii nisi duo de ipsos follaris pro uno de Racusio”)¹⁵ односи на непоништене (непробушене) капучије, на „сарусиае cum testa non fracta”, обележене великим словом R.

Из свега произилази да су у самом почетку *sarusiciae* биле привремена замена бакарног новца — фолара приватне израде, који су имали конкаван (чанкаст) облик — облик капе, сличан византијском новцу времена Комнина и Анђела или бакарном новцу српског краља Радослава. Као такви, они су забрањени прописом дубровачке владе из 1294. године.

Када су они добили као ознаку урезано велико слово R у кругу на конкавној страни, за сад не можемо утврдити.

На сваки начин, крајем XIV, односно почетком XV века, постојале су две врсте таквих *sarusicia* са урезаним великим словом R у кругу. То су биле „сарусиае cum testa fracta” и „сарусиае cum testa non fracta”.

Да ли су у то време сарусиае израђиване од стране приватника или дубровачке ковнице, тешко је рећи. Обе могућности постоје.

У сваком случају, употреба непоништених (непробијених) капучија „сарусиае cum testa non fracta” у својству фолара била је озваничена прописом из 1403. године.

¹⁵ P. Rešetar, *La Zecca della Repubblica di Ragusa*, 140; А. Соловљев и М. Петерковић, *Историјско правни споменици I*, Закони и уредбе (Београд 1936), 132; М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I*, 120; Исти, *Почетак ковања дубровачког новца*, 151.

Потреба за оваквим привременим заменама фолара нестала је оног момента када су, 1436. године, почели да се кују први државни бакарни новци, фолари или минце.

Сергије ДИМИТРИЈЕВИЋ

R é s u m é

LA PLUS ANCIENNE PETITE MONNAIE EN CUIVRE APPELEE MONNAIE—„FOLARA” QUI ETAIT EN CIRCULATION A DUBROVNIK

A l'occasion de l'énumération des faux „folara” dont la circulation fut défendue à Dubrovnik en 1294, on mentionna également les „*Follaros, qui discontur capuciae*”, comme aussi les „*follaros factos de petis de zame sine letteris et fuguris*”.

Cent neuf ans tard, en 1403, une fois de plus les faux „folari” sont défendus, et l'on permet seulement l'emploi des „*follarus nominata capuca antiqua cum testa non fracta*”.

Ce que sont les „*capuciae*”, reste jusqu'à nos jours inexpliqué.

A l'occasion des fouilles exécutées à Bar et à Ulcinj, on trouva quatre plaquettes en cuivre ayant 18 mm. de diamètre qui donnent une réponse à beaucoup de questions non solutionnées.

La première plaquette qui pèse 0,90 grs. (Fig. Nr. 1.), est un „folar”, fait d'un morceau de cuivre sans aucune inscription ou image.

La seconde plaquette qui a un trou rond au milieu et pèse 1,74 grs. (Fig. Nr. 2), représente, sans aucun doute, le pendant du double „folar” vénitien („*Doppio Quatarolo*”).

La troisième plaquette de forme ronde concave (ce qui correspond à l'appellation italienne kape — *cappucia*) a du côté en relief, des traces de lettres gravées (Fig. Nr. 3).

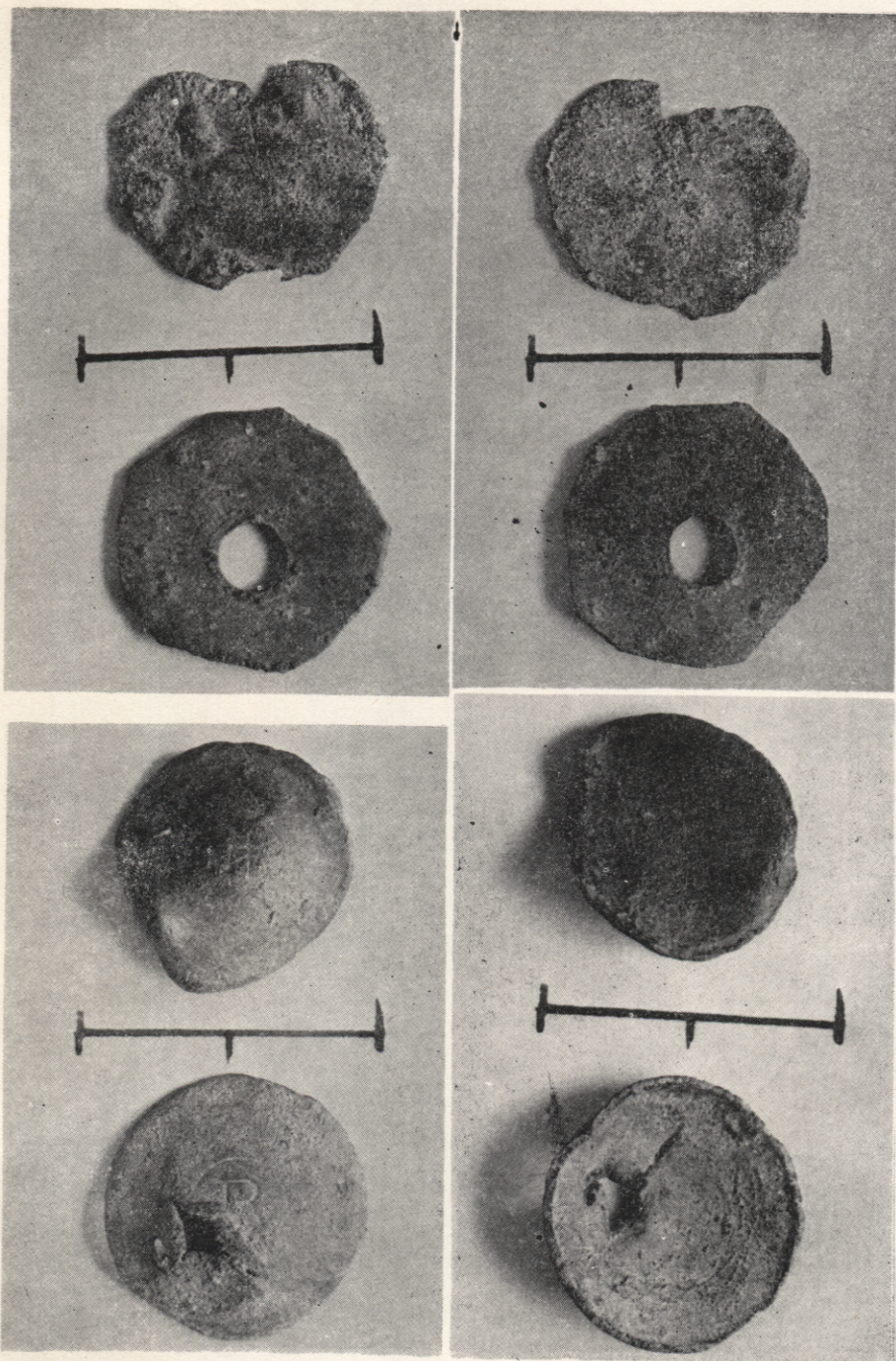
La quatrième plaquette de forme ronde concave, qui est perforée a du côté en relief gravé la lettre R., dans le rond (Fig. Nr. 4). Cette même lettre apparaît également sur la plus ancienne monnaie forgée du „folar” de Dubrovnik et veut dire Dubrovnik même — *Ragusa*.

La troisième et la quatrième plaquette sont: *capuciae cum testa non fracta i capucia cum testa fracta*.

Toutes ces plaquettes ont été un remplacement provisoire de la monnaie en cuivre en circulation à Dubrovnik et dans les villes du littoral de l'état serbe du Moyen-âge (Bar, Ulcinj), avant l'apparition officielle de la propre monnaie en cuivre de la ville, respectivement la monnaie de l'Etat.

Les plaquettes portant le signe R, ont été, sans aucune doute, exécutées à Dubrovnik en privé ou bien à l'Hôtel de la monnaie.

En l'an 1403, le gouvernement de Dubrovnik, a officiellement reconnu comme „folar” seulement l'usage de ces plaquettes non perforées „*capuza cum testa non fracta*”.

- Сл. бр. 1 — Фолар начињен од комада бакра без слова и ликова
 Fig. № 1 — Follaros factos de petiis de Rama sine literis et figuris
 Сл. бр. 2 — Дупли фолар — одговара по тежини Дуплом венетијанском квартаролу
 Fig. № 2 — Doppio follaro — D'après le poids Doppio Quartarollo de Venise
 Сл. бр. 3 — Капучија са неразбијеном главом
 Fig. № 3 — Capucia cum testa non fracta
 Сл. бр. 4 — Капучија са разбијеном главом
 Fig. № 4 — Capucia cum testa fracta